

ALKOL BAĞIMLILARINDA HASTANE TEDAVİSİ SIRASINDAKİ GRUP ETKİLEŞİMİ İLE SOSYODEMOGRAFİK-KLİNİK ÖZELLİKLER ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN ARAŞTIRILMASI

Dr. Ayhan KALYONCU, Dr. Hasan MIRSAL, Dr. Özkan PEKTAŞ, Dr. Tulga ŞATIR,
Dr. Nursel MIRSAL, Dr. Mansur BEYAZYÜREK

Balıklı Rum Hastanesi Vakfı, Anatolia Klinikleri, İstanbul

ÖZET

Amaç: Alkol bağımlılığı tedavisinde “sorunun kabul edilmesi ve tedavi motivasyonu” için grup etkileşimi oldukça önemlidir. Grup tedavilerinde genellikle iyileştirici etkisi olan faktörleri saptamak güçtür. Grup etkileşimini sağlayan faktörler değişik sosyodemografik ve klinik özelliklerden de etkileniyor olabilir. Bu çalışmada grup etkileşimi ile sosyodemografik-klinik özellikler arasındaki ilişki araştırılmıştır. **Yöntem:** Çalışmaya 1998 yılında kliniğimizde DSM IV ölçütlerine göre alkol bağımlılığı tanısı ile yatarak tedavi gören 280 hasta alınmıştır. Hastaların ayrıntılı sosyodemografik ve klinik özellikleri saptanmış ve hastalar grup içinde “Aktif katılım, Pasif katılım, Kendini İfade, Empati, İçgörü, Uyum, Direnç, Destek Verme, Grup Bilinci, Şimdi ve Burada” alt başlıklarını içeren yarı yapılandırılmış bir form ile (grup değerlendirme ölçeği) değerlendirilmiştir. Ölçek puanları ve sosyodemografik özellikler arasında SPSS istatistik programında uygun işlemler yapılarak sonuçlar yorumlanmıştır. **Bulgular:** Çalışmaya 26 kadın(%9,3), 254 erkek(%90,7) olmak üzere 280 hasta alınmıştır. Hastaların yaş ortalaması; 41,0 ss=9,0; alkol içmeye başlama yaşı 19,4 ss=5,0; hastanede yatış süresi 13,7 ss=7,0; gün olarak bulunmuştur. Cinsiyet, eğitim durumu, medeni durum, çalışma durumu, ikamet ettiği yer, ikamet etme durumu, ailede alkol bağımlılığı varlığı, ailede psikiyatrik başka bir hastalık varlığı, alkol kullanım ve klinik özellikler ile grup değerlendirme ölçeği alt özellikleri arasındaki ilişkiyi değerlendirmek için tek yönlü varyans analizi testleri sonuçlarına göre yalnızca eğitim durumu açısından “kendini ifade etme” özelliğinde anlamlı istatistiki farklılık bulunmuştur(ilkokul: 2,3 ss=0,6; ortaöğretim:2,5 ss=0,3; yüksekokul:2,5 ss=0,3; F=4,4 p<0,05). Yaş, alkole başlama yaşı, hastanede yatış süresi ile grup değerlendirme ölçeği alt özellikleri arasındaki ilişkiyi değerlendirmek için ise korelasyon analizi kullanılmıştır. Bu değerlendirmede ise hastanede yatış süresi ile empati ve içgörü arasında istatistiki olarak pozitif anlamlı ilişki saptanmıştır(r=0,1 p<0,05; r=0,1 p<0,01). **Sonuç:** Yapılandırılmış, eğitime ağırlık veren alkol tedavi programı içinde sosyodemografik ve klinik özellikler genel olarak “grup etkileşimi sürecini” olumsuz olarak etkilememektedir.

GİRİŞ

Psikiyatrik hastalıkların tedavilerinde grup psikoterapilerinin kullanılması önemli avantajlar sağlamaktadır. Alkol bağımlılığı tedavisinde de “sorunun kabul edilmesi ve tedavi motivasyonu” için grup etkileşimi oldukça önemlidir. Grup psikoterapisi sürecinde iyileştirici etkisi olan faktörleri saptamak güçtür. Kurama dayalı grup psikoterapisi sürecinde iyileştirici etkisi olan çeşitli faktörlerin varlığı ileri sürülmüştür. Yalom(1) bu faktörleri; umut aşılama, evrensellik bilgi paylaşımı, yardımseverlik, dayanışma, kişiler arası öğrenme, sosyalleşme tekniklerinin öğrenilmesi, taklit etme, katarsis, varoluşsal sorunların çözümü, çocukluktaki aile yaşantısının düzeltilmiş olarak yeniden yaşanması şeklinde bildirmiştir. Alkol bağımlılığında grup tedavilerinde ilk sekiz faktörün daha fazla işlev gördüğü ileri

sürülmüştür(2). Grup etkileşimini sağlayan faktörler değişik sosyodemografik ve klinik özelliklerden de etkileniyor olabilir.

Psikiyatri kliniklerinde grup oluşturmada iki ana yaklaşım kullanılmaktadır. Bu yaklaşımlarda biri “takım” diğeri “düzey” yaklaşımıdır(3). Bu yaklaşımların birbirlerine göre olumlu ve olumsuz yönleri olabilir. Bir anlamda bu yaklaşımlar “tesadüfi” ve “belirli ilkelere” göre iki gruba ayrılır. “Rastgele”, kliniğe geliş sırasına göre oluşturulan gruplarda öngörülemeyen bir çok faktörün süreci etkilemesi beklenir.

Alkol bağımlılığında iyileşmeyi gösteren faktörlerin neler olduğu konusunda yapılan çalışmalar çok sağlam sonuçlar elde edememiştir. Değişik açılardan yapılan çalışmalarda farklı sonuçlar üzerinde durulmuştur. Bu sonuçlardan birisi de bağımlının kendisini anlaması ve duygu durumudur(4). Kişinin kendisini anlamasının ve yaşamını kontrol altına almak istemesinin tedavi sonuçlarını olumlu etkilediği bulunmuştur(5). Başka bazı çalışmalarda da içgörü ve “manevi bir güç” ile kurulan ilişkinin tedavi sonuçları ile bağlantılı olduğu bulunmuştur(6).

Alkol bağımlılığında grupta iyileştirici etkisi olan “tedavi edici faktörlerle” ilgili yapılan çalışmalar kesin sonuçlar elde edememiştir(7). “Danışmanlık” düzleminde hizmet veren kliniklerin deneyimleri ile elde edilen sonuçlara göre bir grup sürecinin “fayda sağlaması” için bazı özelliklerin gerekliliğine dikkat çekilmiştir. Bu özellikler; tutarlılık-süreklilik, ciddiyet, küçük hedeflere yönelme, özgüllük şeklinde özetlenebilir. Bu özelliklere bakıldığında alkol bağımlılığında grup tedavilerinde, özellikle akut dönemde yani başlangıçta oldukça yapılandırılmış ilkelerle hareket etmek gerekmektedir.

Kurama dayalı grup psikoterapisi sürecinde iyileştirici etkisi olan çeşitli faktörlerin varlığı ileri sürülmüştür. Yalom (1) bu faktörleri; umut aşılama, evrensellik, bilgi paylaşımı, yardımseverlik, dayanışma, kişiler arası öğrenme, sosyalleşme tekniklerinin öğrenilmesi, taklit etme, katarsis, varoluşsal sorunların çözümü, çocukluktaki aile yaşantısının düzeltilmiş olarak yeniden yaşanması şeklinde bildirmiştir. Alkol bağımlılığında grup tedavilerinde ilk sekiz faktörün daha fazla işlev gördüğü ileri sürülmüştür(2).

Bu çalışmada alkol bağımlılığında grup etkileşimi ile sosyodemografik-klinik özellikler arasındaki ilişki araştırılmıştır.

YÖNTEM

Çalışmaya 1998 yılında kliniğimizde DSM IV ölçütlerine göre alkol bağımlılığı tanısı ile yatarak tedavi gören 280 hasta alınmıştır. Hastaların ayrıntılı sosyodemografik ve klinik özellikleri saptanmış ve hastalar grup içinde “Aktif katılım, Pasif katılım, Kendini İfade, Empati, İçgörü, Uyum, Direnç, Destek Verme, Grup Bilinci, Şimdi ve Burada” alt başlıklarını içeren yarı yapılandırılmış bir form ile (grup değerlendirme ölçeği) değerlendirilmiştir. Grup terapisinin etkinliğini ölçmek için kullanılan yarı yapılandırılmış ölçek ilgili yayınlar gözden geçirilerek hazırlanmış (1,2,3) olup beş dereceli (0=yok,...4=Tam) olarak değerlendirilmiştir. Bu ölçeğin geçerlilik-güvenirliliği yoktur. Ancak “ölçek” aynı klinisyen tarafından değerlendirilmiştir. Öznelliği en aza indirmek için gruba katılan ko-terapist ve danışmanın görüşleri de alınmıştır. Tedavi süresince bağımlının katıldığı her grup toplantısında değerlendirme yapılmış, ancak işlemler toplam değerler üzerinden yapılmıştır. Bu durumda değerlendirmedeki öznelliği azaltan diğeri bir faktör olarak görülmelidir. Çünkü 15 günlük tedavi programı içinde hastalar yaklaşık 30 grup toplantısına katılmaktadır. Klinikteki hasta takibi ve tedavisi ile ilgili daha geniş bilgi başka bir yazıda belirtilmiştir(8). Ayrıca yöntem

taşımaktadır(9,10,11). Ölçek puanları ve sosyodemografik özellikler arasında SPSS istatistik programında uygun işlemler yapılarak sonuçlar yorumlanmıştır.

BULGULAR

Çalışmaya 26 kadın(%9,3), 254 erkek(%90,7) olmak üzere 280 hasta alınmıştır. Hastaların yaş ortalaması; 41,0 ss=9,0; alkol içmeye başlama yaşı 19,4 ss=5,0; hastanede yatış süresi 13,7 ss=7,0; gün olarak bulunmuştur. Hastalarla ilgili diğer sosyodemografik veriler tablo 1 de verilmiştir.

Tablo 1: Sosyodemografik Özellikler

Özellik	N	%
Eğitim Durumu		
İlkokul	64	22,9
Ortaöğretim	143	51,1
Yüksekokul	73	26,0
Medeni Durumu		
Bekar	43	15,4
Evli	187	66,8
Ayrılmış	50	17,8
İkamet Ettiği Yer		
İstanbul	222	79,3
İstanbul Dışı	58	20,7
Çalışma Durumu		
Çalışmıyor	79	28,2
Çalışıyor	201	71,8
İkamet Etme Durumu		
Yalnız	93	33,2
Ailesiyle	187	66,8
Ailede Alkol Bağımlılığı		
Yok	211	75,4

Var	69	24,6
Ailede Başka Psikiyatrik Hastalık		
Yok	265	94,6
Var	15	5,4

Alkol Kullanma Özellikleri

Hastaların %75,0'ü (n=210) her gün, %25'i (n=70) aralıklı olarak alkol içtiklerini beyan etmişlerdir. Yaklaşık olarak son bir ay içinde günde içilen "standart alkol içme miktarları"; 0-8 standart içki: %17,5 (n=49), 8-16 standart içki: %57,5 (n=161), 16-ve daha fazla standart içki: %25,0 (n=70) şeklindedir. Alkol içmeye başlama zamanları; sabahtan: %52,5 (n=147), öğleden sonra: %28,2 (n=79), akşamları: %19,3 (n=54) olarak belirtilmiştir.

Diğer Klinik Özellikler

Hastaların tedavi olma özellikleri; önceden hiç tedavi girişimi yok: %32,9 (n=92), Kendi kendine 1 aydan fazla bırakma durumu: %15,4 (n=43), en az bir kez yatarak tedavi görme: %51,8 (n=16)'dir.

İç hastalıkları uzmanı tarafından yatış sırasında tespit edilen diğer fiziksel hastalıklar; Yok: %76,4 (n=214), Hipertansiyon: %5,4 (n=15), Alkolik Hepatit: %6,1 (n=17), Diabetes Mellitus (birlikte): %11,4 (n=32) şeklindedir.

Tablo 2: Grup Toplantısı Değerlendirme Ölçeği Sonuçları

Özellik	Ortalama	Açıklama
Aktif Katılım	2,6 ss=0,3	0:Söz almadı, 4:Verilmeden söz aldı
Pasif Katılım	2,6 ss=0,3	0:Konuşmalara tamamen ilgisiz, 4:Hareketlerle izliyor
Kendini İfade	2,4 ss=0,4	0:Konu dışı konuşuyor, 4:Konu le ilgili konuşuyor
Empati	2,2 ss=0,3	0:Konuşmalara duyarsız, 4:Konuşmalara duyarlı(söz,hareket vs.)
İçgörü	2,5 ss=0,4	0:Sorunu kabul etmiyor, 4:Sorunu kabul ediyor
Uyum	2,9 ss=0,4	0:Gruba uyumu yok, 4:Gruba uyumu tam
Direnç	2,7 ss=0,5	0:Direnç şiddetli, 4:Direnç yok (söz,hareket vs.)
Destek Verme	2,2 ss=0,4	0:Destek vermiyor, 4:Tam destek veriyor
Grup Bilinci	2,7 ss=0,4	0:Yok, 4:Grup bilinci tam (söz,hareket vs.)
Şimdi ve Burada	3,0 ss=0,4	0:Yok, 4:Tam

Cinsiyet, eğitim durumu, medeni durum, çalışma durumu, ikamet ettiği yer, ikamet etme durumu, ailede alkol bağımlılığı varlığı, ailede psikiyatrik başka bir hastalık varlığı, alkol kullanım ve klinik özellikler ile grup değerlendirme ölçeği alt özellikleri arasındaki ilişkiyi değerlendirmek için tek yönlü varyans analizi testleri sonuçlarına göre yalnızca eğitim durumu açısından “kendini ifade etme “ özelliğinde anlamlı istatistiki farklılık bulunmuştur(ilkokul: 2,3 ss=0,6; ortaöğretim: 2,5 ss=0,3; yüksekokul: 2,5 ss=0,3; F=4,4 p<0,05).

Yaş, alkole başlama yaşı, hastanede yatış süresi ile grup değerlendirme ölçeği alt özellikleri arasındaki ilişkiyi değerlendirmek için ise korelasyon analizi kullanılmıştır. Bu değerlendirmede hastanede yatış süresi ile empati ve içgörü arasında istatistiki olarak pozitif anlamlı ilişki saptanmıştır(r=0,1 p<0,05; r=0,1 p<0,01).

TARTIŞMA VE SONUÇ

Alkol bağımlılığı “relaps ve remisyonlar” ile seyreden biyopsikososyal bir hastalıktır. Relapların önlenmesinde grup tedavisinin önemi çok büyüktür. Bu gerçek değişik çalışmalarda oldukça sabit olarak gösterilmiştir(1,2,10,11,12,13). Ancak hastane tedavisi sırasındaki grup sürecinin alkol bağımlılığındaki “relaps ve remisyonlara” etkisinin ne olduğu çok sabit olmamalıdır. Bu dönemdeki grup etkinliğinin değerlendirilmesi çok daha yapılandırılmış özellikler ile yapılmalıdır. Üstelik böyle bir dönemde psikopatolojinin de çok yoğun olduğu unutulmamalıdır(14,15).

Akut dönemde gruptaki iyileştirici faktörler konusunda oldukça kısıtlı bilgi ve deneyime sahibiz. Bu nedenle bazı konular üzerinde yoğunlaşma zorunluluğu var gibi görünmektedir. Klinik gözlemlerimiz özellikle farkındalık-içgörü ve bir gruba ait olma-motivasyon durumunun üzerinde durulması gerektiğini düşündürmektedir. Bu nedenle grup kompozisyonu oluştururken bu iki faktörü olumsuz etkilemeyecek veya olumlu etkileyecek değişkenlerin dikkate alınması gerekmektedir. Çalışmamızda da gruptaki etkileşim ile sosyodemografik değişkenler arasındaki ilişki araştırılmıştır. Kliniğimize çok değişik sosyodemografik değişkenler arasındaki ilişki araştırılmıştır. Kliniğimize çok değişik sosyokültürel özelliği olan yerlerden hasta yatışı olmaktadır. Grup oluşturulurken daha çok “takım” anlayışı(3) ön planda olduğu için tüm hastalar mümkün olduğunca grup terapisine zorlanmaktadır. Bu nedenle “sosyodemografik değişkenler grup içi etkileşimde içgörü ve motivasyonu nasıl etkiliyor” sorusu cevaplanması gereken bir sorundur. Hastane sürecindeki grup terapilerinde kullanılan etkileşim ağırlıklı olarak “bilgi paylaşımı ve kişiler arası öğrenme” olduğu için takım gruplarına uygun “en alt düzey mesaj” alış verişi işlev görmektedir. Bu da anlaşılma durumu en aza indiriyor olmalıdır.

Çalışmamızda; “Aktif katılım, Pasif katılım, Kendini ifade, Empati, İçgörü, Uyum, Direnç, Destek verme, Grup bilinci, Şimdi ve burada” alt başlıkları altında yapılan grup değerlendirme sonuçları ve klinik-sosyodemografik özellikler arasında yapılan istatistiki değerlendirmelerde genel olarak anlamlı farklılıklar bulunmamıştır. Bu durum yapılandırılmış bir alkol tedavi programı içinde “grup etkileşimi” klinik ve sosyodemografik özellikler tarafından olumsuz olarak etkilenmiyor şeklinde yorumlanmıştır. “Kendini ifade etme” özelliğinin düşük ve yüksek eğitim düzeylerinde aynı (yüksek), orta eğitim düzeyinde farklı (düşük) olması bir rastlantı değilse gruptaki terapist yönlendirmesi ile ilgili olmalıdır. Çünkü terapist ifadeleri eğitim düzeyi en düşük grup üyelerine göre yapılmaktadır. Bu da zaman zaman eğitim düzeyi yüksek üyelerde eğitici-öğretici rolü oluşturmakta, “uçlar” (eğitimi düşük ve yüksek) arasında işbirliği ve empati olasılığını artırmaktadır.

Alkol bağımlılığında yapılan bazı çalışmalarda grup etkileşimi içinde ön planda olan faktörler araştırılmış ancak belirgin bir faktör üstünlü bulunamamıştır(16). Çalışmamızda da benzer bir özellik izlenmektedir.

Sonuç olarak; sosyodemografik ve klinik özellikler hastane tedavisi sırasındaki grup etkileşiminde belirgin bir rol oynamamaktadır. Ancak bu verinin remisyon sürecine olan etkisinin takip çalışmaları ile araştırılması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- 1- Yalom ID: The Theory and Practice of Group Psychotherapy. New York: Basic Book. 1975
- 2- Yalom ID: Group Therapy and Alcoholism. Annals of the New York Academy of Sciences 233: 85-103, 1974
- 3- Yalom ID: Kısa Süreli Grup Terapileri, İlkeler ve Teknikler (çev. N.H. Şahin), Türk Psikologlar Derneği Yayınları, Ankara, 1998.
- 4- Edwards G, Orford J, Egert S, et al:Alcoholism:a controlled trial of treatment and advice. Journal of Studies on Alcohol, 1977, 38:1004-1031.
- 5- Edwards G, Brown D, Duck HA, et al: Outcome of alcoholism: the structureof patient attributions as to what causes change. British Journal of Addictions,1987, 82:533-545.
- 6- Kammeier ML, Lucero RJ, Anderson DJ:Events of crucial importance during alcoholism treatment, as reported by patients. Quarterly Journal of Studies on Alcohol, 1973, 34:1172-1179
- 7- Marcovitz RJ, Smith JE: Patients' perceptions of curative factors in short term group psychotherapy. International Journal of Group Therapy, 1983, 33:21-39
- 8- Kalyoncu A, Mırsal H, Pektaş Ö, Yılmaz S, Beyazyürek M: "Anatolia Alkol Tedavi Kliniği" Tedavi Programı. 6. Anadolu Psikiyatri Günleri, 10-14 Aralık 1997, Erzurum.
- 9- Evans NJ, Jarvis PA: The group attitude scale. a measure of attraction to group. Small Group Behavior, 17:203-216, 1986
- 10- Atbaşoğlu C, Doğan YB: Alkol bağımlılarının psikoterapi gruplarında ve adsız alkoliklerde iyileştirici etmenler. 3 P Dergisi, cilt 3, sayı2, s.11-19, 1995.
- 11- Pektaş Ö, Pektaş A, Mırsal H, Kalyoncu A, Mırsal N, Serez M, Beyazyürek M: "Ayık" alkol bağımlılarının "Grup Tutum Ölçeği" ile değerlendirilmesi. 35 th Ulusal Psikiyatri Kongresi, Trabzon, Türkiye, 6-12 Eylül 1999(sözel bildiri).
- 12- Golden SJ, Khantzian EJ, McAuliffe WE: Group Therapy, In Textbook of Substance Abuse Treatment. M. Galanter ve H. D. Kleber (eds) pp 303-314, American Psychiatric Pres Inc. Washington DC, 1994.

- 13- Coşkunol H, Bağdiken İ, Saygılı R: Alkol bağımlılarında adsız alkoliklerin etkinliği. 30. Ulusal Psikiyatri Kongresi, Kayseri, 1994 (bildiri).
- 14- Meyer R. E.: Psychopathology and Addictive Disorders. New York, Guilford, 1986.
- 15- Weiss R. D.: Inpatient Treatment. In Textbook of Substance Abuse Treatment. M. Galanter ve H. D. Kleber (eds) pp 359-368, American Psychiatric Press Inc. Washington DC, 1994.
- 16- Lovett L, Lovett J: Group Therapeutic Factors on an-Alcohol In-patient Unit. British Journal of Psychiatry, 1991, 159:365-370.